

# DISCURS DE GRACIES

no pronunciat en un acte no celebrat

per a commemorar els seixanta anys de

Rafael Tasis

Club d'Amics de la UNESCO  
de Barcelona

*Nit del 12 de març de 1966*

Estimats amics:

Heu volgut venir aquesta nit plujosa per a acompanyar-me a escoltar les paraules amb què uns quants companys meus, admirats escriptors catalans, volien celebrar els mèrits hipotètics de la meua obra i exaltar-ne sobretot —suposo— les seves bones intencions.

Tant vosaltres com jo, però, ens haurem de quedar amb les ganes de sentir-los. Si les autoritats encarregades de vetllar per la nostra tranquil·litat i per la seguretat de l'ordre d'aquesta bona ciutat de Barcelona haguessin permès que ells s'haguessin expressat, com havia estat previst i organitzat pels meus amics del Club, i especialment pel poeta i animador entusiasta que és Anton Sala-Cornadó, l'il·lustre historiador Ferran Soldevila us hauria parlat dels meus llibres de tema històric, el novellista experimentat i crític lúcid que és Domènec Guansé us hauria explicat què veia a les meves novel·les i en Josep M. Poblet, home de teatre fins al moll de l'os hauria pogut llegir-vos unes quartilles seves parlant de les meves pobres comèdies originals i de les obres dramàtiques que he traduït o adaptat; i Joan Colomines i Puig, poeta i crític de poesia, Antoni Bergós, advocat i patrici exemplar i, probablement també, el nostre president, Josep de C. Serra i Ràfols, haurien arrodonit el quadre evidentment afavorit de les gràcies i desgràcies que troben als meus llibres i a la meua vida. Jo ho hauria escoltat, entre confús i envanit, i al final hauria hagut de dir-vos, més o menys:

*«Si ara jo hagués d'obeir el seny, us diria simplement: gràcies, i potser hauria d'afegir-hi: no n'hi ha per tant. Perquè haver complert seixanta anys no té cap mèrit i el fet que, aquell any 1906 que és l'any de la Solidaritat Catalana i també l'any de la publicació de «Solitud», de «Pilar Prim», de «Revolta» i de «Josafat», jo vingués al món en aquesta Barcelona tan diferent ara de com era en aquells primers anys de segle, és una pura anècdota. Arribar als seixanta només vol dir haver tingut prou tossuderia per a seguir vivint després dels cinquanta-nou, i no puc oblidar unes paraules contundents que, amb música i tot, diu un d'aquells personatges pintorescos i madrilenys del «género chico» en una sarsuela que no sé si és «El Santo de la Isidra» o «La Fiesta de San Antón» i que*

parlen de «un pelele sexagenario —que es la última palabra— del Diccionario». Heu volgut alliberar-me, amb els mots dels qui han parlat i l'atenció dels qui heu vingut a escoltar-los, d'aquest concepte depriment —algú en diria un complexe— de vellesa frèvola i frívola, i heu volgut creure que la meua vida no ha estat, fins ara, del tot inútil, i que la meua obra té algun mèrit artístic o ètic, com a testimoni o com a exemple.

»En una circumstància semblant —també se celebraven els seus seixanta anys, tot i que l'acte d'homenatge no va poder tenir lloc per una interdicció oficial— un illustre poeta i dramaturg, traspassat fa temps, escrivia uns versos de regreïament i parlava, com jo hauria de fer-ho, de

la vostra gran onada d'amistat  
ungint el meu poc mèrit.

»I Josep Maria de Sagarra acabava expressant el seu agraïment pel que havien dit i escrit de la seva obra en aquell seixantè aniversari seu. Salvant totes les distàncies, jo podria fer-me meus aquells versos. I segurament, repeteixo, amb els mots: gràcies, i no n'hi ha per tant, ja en tindria prou».

Però aquest acte no haurà pogut tenir lloc, i vosaltres no podreu saber, almenys per ara, allò que els meus admirats comentaristes i crítics, que són tots ells uns estimats amics, pensen i escriuen de mi i de la meua tasca literària. I és *a posteriori*, després d'haver patit l'emoció de veure arribar i entornar-se tants amics coneguts o desconeguts, la dutxa escocessa de pensar assistir a un acte tan afalagador i de descobrir que (potser perquè us consideren, en alt lloc, perillós o nefast) aquest acte no pot ésser celebrat, —bona lliçó per a la vanitat sexagenària—, després de tornar al silenci del meu despatx i d'enfrontar-me amb la feina de cada dia i de cada festa i amb les tasques que m'estalonen, que he de pronunciar, per a un auditori inexistent —que he d'escriure, per a un públic amic que no sé si podré atènyer— aquest parlament de gràcies.

Hauríeu sentit parlar dels meus llibres, de la meua tasca literària, i de les ressonàncies que, en altres esferes catalanes que no són ben bé les de la pura literatura, pot haver tingut la meua activitat. Hauríeu sentit recordar les diverses facetes que ha pres aquesta activitat —ja és un adjectiu obligat aquell mot més aviat disgraciós de «polifacètic», i ja sabeu com és veritat l'adagi que es refereix a l'home de molts oficis— i enumerar els llibres que he escrit, o almenys els que he publicat, potser oblidant-ne algun títol, cosa ben natural, pel poc valor que tenen i perquè jo mateix, sovint, els oblidó. L'afecte i la benevolència dels amics que us haurien parlat, la meua mateixa presència i el pretext d'aquest acte, haurien fet que aquesta crítica fos elogiosa, massa elogiosa i tot, malgrat que fos ben sincera. Em correspon de restablir la veritat, una veritat

que ja sé que només serà, subjectivament, la *meva* veritat. Deixeu que, humilment, i en entrar a la seixantena, després de prop de mig segle de vida literària —el meu primer llibre data de 1922— un escriptor us parli de la seva obra.

Sóc un autodidacte. Als catorze anys havia de deixar els estudis, després d'obtenir una vaga qualificació d'aptitud mercantil. «Comerç lliure», en deien aleshores, i els germans de les Escoles Cristianes que me l'ensenyaven no es feien gaires il·lusions sobre la solidesa de les nocions de matemàtiques, de dret mercantil, de comptabilitat, de taquigrafia o de mecanografia que ens havien inculcat. He d'agrair-los, sobretot, que m'ensenyessin bastant de francès i uns rudiments d'anglès, que han estat la base per a aprofundir després, amb la pràctica, la lectura i la traducció, la meva coneixença d'aquests dos idiomes. Però, quantes llacunes! La majoria, no les he pogudes mai completar. No vaig aprendre llatí ni grec, ni vaig tenir més que una idea sumària de la literatura i de la història; ningú no va ensenyar-me res de les lletres catalanes ni, gairebé, de les castellanes, tot i que era en la llengua de Cervantes que, teòricament, érem instruïts; si sabíem alguna falla de La Fontaine o de Florian, ignoràvem fins els noms de Corneille, de Racine i de Pascal; ningú no ens va parlar mai de Shakespeare ni de Goethe; les nostres nocions de filosofia i de teologia eren encara més nul·les: ens havien parlat d'algun herètic remot, com Nestòrius, Àrrius i Luter, per dir-nos-en que eren uns malvats carregats de vicis i de crims i que, ja en vida, Déu els havia ben castigat. Però no sabíem res de Plató ni d'Aristòtil, de Kant ni de Descartes, de Nietzsche ni de Balmes; coneixíem, només, els noms de Sant Agustí i de Sant Anselm, sense haver arribat mai a Sant Tomàs ni als místics castellans o flamencs. No sabia escriure en català —només, més o menys bé, en castellà i en francès. Als catorze anys, que començava a treballar en un despatx, no sabia res de res.

A les planes del «Patufet» vaig aprendre el català; en una biblioteca circulant vaig descobrir Maragall; a la del meu pare, no pas gaire nodrida, Verdaguer i Alexandre Dumas, Campoamor i el Bartrina d'«Algo», Juli Verne i Enrique Pérez Escrich. Després, poc a poc, a través d'edicions barates de la casa Sopena o dels editors populars valencians, vaig anar descobrint Dickens i Walter Scott, el «Zaratustra» i Balzac, Salgari i Manzoni.

Començava d'escriure en català l'any 1921 a «La Mainada» i l'any 1923 publicava una novella truculent i moralitzant a «La novella d'ara». Es deia «El daltabaix» i no he tingut mai esma de rellegir-la. I després he seguit escrivint i publicant llibres, aquests llibres que comentaven els amics en uns textos que no heu pogut sentir, i que en una nota del «Brusi» detallava Josep Faulí, generós i amatent comentarista de llibres catalans. He fet novella, he fet teatre, he fet crítica i història literària, he fet biografia i història. Però tot ho

he fet amb uns mitjans insuficients de treball, sense eines fonamentals: no he passat mai per la Universitat ni per l'Institut; m'ho he hagut d'aprendre tot jo, a l'atzar de les lectures, fora de les hores de treball, sense mètode ni disciplina ni coneixences bàsiques. He treballat com a dependent de comerç, en una època que no hi havia vacances i que àdhuc els dies de festa, llevat dels diumenges, treballàvem al matí. No he pogut freqüentar les biblioteques fins que vaig trobar-me, exiliat per la nostra catàstrofe, a França. M'ha faltat sempre el temps i, precipitadament, ho he volgut enllestir sempre tot en una cursa folla contra el rellotge. He escrit llibres en una setmana, comèdies en dos dies, articles de diari o de revista en un parell d'hores. He emprès, presumptuosament, obres històriques de gran empenta, sense poder dedicar-me a la recerca en arxius i biblioteques ni saber llegir textos antics ni conèixer la historiografia elemental. He escrit novel·les d'una certa ambició sense deixar-les madurar prou, sense corregir-les a fons, sense reescriure-les com hauria calgut. He escrit manuals de crítica literària purament impressionistes, dictats pel criteri subjectiu o per la intuïció, sense mètode suficient ni unes normes de valoració científica.

Potser en té la culpa el periodisme. Al meu temps no existien escoles per a periodistes i tothom, més o menys, es veia amb cor d'escriure als diaris i als setmanaris. La premsa en la confecció d'un periòdic s'adiu a la meua manera de treballar —o potser va influir-hi i la va accentuar— i jo m'he trobat sempre bé en l'ambient d'una redacció o d'una impremta de diari. A Barcelona vaig trobar-lo a «La Publicitat» i a «Mirador»; a París, vaig contribuir a fer «El Poble Català» i «Catalunya» i vaig conèixer, a la Ràdio francesa, un estil modern i una tècnica periodística diferent.

He dit que no havia tingut mestres, almenys de jove. Voldria dir tot el que dec als qui, ja de gran, han volgut guiar-me amb consells i lliçons, i els noms dels quals he estampat al davant de llibres meus: Lluís Nicolau d'Olwer, eminent en la història com en les lletres, senyor de la prosa catalana, generós i pacient en la crítica; Josep Pous i Pagès, vehement i cordial, etern descontent de la forma, que sabia l'art tan difícil de llimar i tallar. I d'altres que m'han guiat amb l'exemple de llur obra: Carles Riba, Antoni Rovira i Virgili, Avelí Artís, Pompeu Fabra, Jaume Bofill i Matas, Carles Capdevila, mestres en la crítica i en la poesia, en el teatre, en el periodisme i, sobretot, en la llengua. Que tots aquests absents siguin representats avui per un sol nom, que pel lloc que ocupa i per l'autoritat que aquests dies renovava amb la seva actitud, és el de la màxima figura de la cultura catalana: el de Jordi Rubió, gloriósament vivent.

Voldria recordar i agrair també el mestratge d'amics enyorats, generosos en el consell com en l'exemple, alguns desapareguts per sempre, d'altres allunyats de Catalunya i que un dia hi tornaran,

n'estic segur: Just Cabot, Jaume Gras, Ferran Canyameras, Armand Obiols, Vicenç Riera i Llorca, com els que ja són entre nosaltres i dels quals avui voldria sintetitzar l'estimada corrua en un sol nom, el de Joan Oliver.

Com a escriptor —periodista, crític, novellista, autor dramàtic o historiador, tant se val, si és que tinc dret a algun d'aquests títols— dec a tots aquests homes el mèrit que pugui tenir la meva obra. Tota ella ha estat dictada sempre per un desig de servir, d'ésser útil als meus conciutadans, de deixar un testimoni fidel i sincer, si no perfecte, del meu temps i de la meva terra, i alhora de dir les meves conviccions i les meves esperances. Voldria haver-ho expressat en un català digne i correcte, si no perfecte i artístic, com algun cop i vanament he desitjat. Voldria contribuir a deixar una imatge real del que som —i ja sé que només resulta una imatge imperfecta del que jo sento i crec— i una imatge ideal del que podríem ésser. Voldria haver deixat, en l'evocació maldestra d'un passat gloriós i malastruc, la meva convicció d'un demà on tots puguem sentir-nos ciutadans d'una Pàtria justa i lliure. Potser és una pretensió excessiva per a un escriptor català conscient dels seus límits i de les seves llacunes. Però no he estat mai un partidari de l'art per l'art i em sembla que, a casa nostra i en el dia d'avui, la literatura no pot ésser altra cosa que un acte de servei. Com a tal, i ara que els meus seixanta anys em donen ocasió de dir-ho, he escrit la meva obra i l'he oferta als meus conciutadans, els lectors catalans. Com a tal, voldria que quedés inscrita, suprem honor que no sé si em correspon, a la història de la literatura catalana.

RAFAEL TASIS.